

Klaus Amann

Pečnikova kajža in okolica
(avtobiografska in literarna pričevanja)

Leta 1931 je Miha Haderlap, posestnik male Vinkelnovega kmetije, stari oče sedanjega posestnika Zdravka Haderlapa, kupil Pečnikov travnik. Bil je od takrat najlepši in najbolj donosen travnik male postranske kmetije s tremi kravami, konjem, nekaj svinjami in kurami. Leta 1934 sta s pomočjo posojila pridobila sestra vinkelnovega kmeta, Helena Kuhar (teta Leni) in njen mož tesar Peter ob vznožju travnika na pol zapuščeno Pečnikovo kajžo in si jo uredila za družino. Dober ali slab omen je bil, da je bila predposestnica Prušnikova družina, kjer se je leta 1910 rodil Karl Prušnik - od leta 1942 komandant in politična glava oboroženega upora proti NS-režimu na Koroškem. Je avtor prvega obširnega knjižnega dela "Gamsi na plazu. Upor koroških partizanov (slov. 1958, nem. 1980). Njegova mati Marija Prušnik je bila leta 1942 izseljena v lager-tabor Frauenaaurach, kjer je pisala dnevnik. Objavljen je bil leta 2017 z naslovom: dopade se mi tukaj prav nič/Da g`fallt mir überhaupt nix. (Doslej samo v slovenskem jeziku).

Ozka družinska vez med Vinkelnovo domačijo in Pečnikovo kajžo, ki je bila le nekaj sto metrov oddaljena, je v naslednji letih večkrat utrpela krute preizkušnje. Ko se je Miha Haderlap - v prvi svetovni vojni je služil na Isonzo fronti - uprl vpoklicu v nemško "Wehrmacht" in se pridružil partizanom, kjer je postal komandant kurirske čete (K-9), se je nacistični režim leta 1943 maščeval s deportacijo njegove žene Marije v koncentracijsko taborišče Ravensbrück. V večkrat odlikovanem in v ducat jezikov prevedenem romanu "Angel pozabe" avtorica in vnukinja Maja Haderlap pripoveduje o tej čustveno ganljivi usodi.

Ker sta zaradi mamine deportacije v taborišče Ravensbrück ostala sinova Anton (Tonči) in Valentin (Zdravko) na Vinkelnovi domačiji sama in samemu sebi prepuščena, se je teta Leni, katere mož Peter je bil vpoklica k mejni straži, s svojimi štirimi otroki preselila iz Pečnikove kajže na Vinkelnovo domačijo. Tu je sedaj gospodarila skupno z Haderlapovima fantoma in sinom Petrom, kateri se je leta 1944 pridružil partizanom. V Pečnikovi kajži so ilegalno redili svinjo in jo na črno zaklali. Jedli so jo tudi partizani. Poleg dela na kmetiji je vodila tudi še AFŽ (antifašistična fronta žena). Nabirala je oblačila, obvezila, medicinsko orodje in živila za partizane. Bila je aktivna na področju propagande, organizirala zarotniška (konspirativna) srečanja in v okraju Železna Kapla pridobila nad 50 oseb za Osvobodilno Fronto - OF.

Leta 1944 je bila po nekem tajnem sestanku izdana. Ker ji je pretil zapor in "izdajniški proces" je s 14 letnim Tončijem in 10 letnim Zdravkotom zbežala k partizanom. Fanta je prevzel oče v obveščevalno enoto, kjer sta prevzela tudi kurirske naloge. Kasneje sta prišla h kurirski poveljniški postaji v osvobojeni kraj Luče in se že kmalu znašla sredi hudih spopadov z Nemci.

Preganjali oziroma gonili so ju huje kot divjad. Od decembra 1944 naprej sta bila spet pri očetu. Anton Haderlap (po vojni se je oženil z hčerko Karla Prušnika) je v svoji spominski knjigi "Graparji", ki vsebuje najbolj natančne avtobiografske tekste o uporu koroških Slovencev, opisuje ta spopad in gonjo.

Po begu tete Leni od Vinkelrove domačije v gozd, je morala pustiti na kmetiji najmlajša otroka, šele 13 mesecev staro Bredico in sedemletnega Mihija in ju prepustiti 14 letni hčerki Zofki. Ta se je spet vrnila s sestrico Bredico in bratom Mihijem in eno kravo v Pečnikovo kajžo, kjer so se sami hranili in domovali do nekega napada Nemcev. Po napadu so našli zavetišče pri soseški družini.

Helena Kuhar - partizansko ime "Jelka" - so namreč 12. februarja 1945, ko je bila za eno noč v Pečnikovi kajži, Nemci presenetili in jo ujeli. Kajža je pri tem bila hudo poškodovana. Jelko so odpeljali v gestapovsko ječo v Celovec in jo večkrat hudo mučili. (zapisano v njenem časovnem dokumentu : iz življenja koroške partizanke. Po osvoboditvi Celovca britanskih in jugoslovanskih čet, se je Jelka s otroki in izposojeni kravi spet vrnila na Vinkelovo domačijo. kjer je naletela na brata Miho ter sinova Tončija in Zdravkoto. Vrnili so se iz gozdov na izropano in upostošeno domačo kmetijo. Jelkin sin Peter je z ranjeno nogo ležal v mariborski bolnici.

Vse povsod je divjala "SS". Mnogo je bilo vojnih žrtev. Pri Peršmanu v Koprivni 11 družinskih članov - od stare mame do dojenčka. Pri Hojniku, v neposredni soseški, so kmeta, njegovo ženo in 90 letnega starega posestnika zvelkli iz postelje in jih na licu mesta ubili. In še bi lahko naštel. Pri Hojniku se je rodil Valentin Polanšek, zaslužen učitelj, komponist, pevovodja in prvi predsednik društva slovenskih pisateljev v Avstriji. Ubiti so bili sorodniki. V tistem hudem času je zgubil 12 družinskih članov. V dveh avtobiografskih romanih "Bratovska jesen" in "Križ s križi", v srce segajoče pripoveduje o težkem in nevarnem življenju tistega časa in o uporu proti nacistom.

Marija, Vinkelnova kmetica se je iz koncentracijskega taborišča Ravensbrück vrnila po pravi plodnji (odiseji) preko Jugoslavije šele septembra 1945. Njena rejenka, komaj 18 letna Mici Pečnik, bratranka Tončija in Zdravkoto, ki je bila prav tako deportirana, svoje domovine ni več videla. Umorjena je bila v koncentracijskem taborišču Lublin-Majdanek. In tudi Katarina Miklau (Katrca), sestra vinkelrovega kmeta in tete Lenije, je bila prav tako deportirana v KZ Ravensbrück in tam umrla. V taborišču je na skrivaj pisala pesmice. Iz taborišča so bile "rešene" ali na tihotapski način, ali pa se jih je taboriščna sotrpinka Angela Piskernik, znana botaničarka, naučila na pamet in tako rešila zanamcem. Nekatero Katrčino pesmi so uglasbene in so del koroških slovenskih pesmi. Peter Handke je leta 1983 v svojem predgovoru ob prevodu pesmi Gustava Januša opozoril na pesmi Katarine Miklau.

Teta Leni je svojim iz Normandije vrnjenim možem Petrom ponovno obnovila in popravila zrušeno Pečnikovo kajžo in se s otroki v njo preselila septembra 1945. Eden izmed vnukov danes poje v zboru dunajske opere.

Vsi ti skromni podatki nam predočijo, kako življensko odvisni so bili ljudje prav v času stiske oziroma za časa vojne. Kako usodno so bili med seboj povezani. Vsepovsod. Vendar zdi se, da so se vse te kontaktne točke in vsa ta prepletanja posameznih usod zgostili vse več okrog Pečnikovega travnika. So usode ljudi, ki so se pod najtežjimi pogoji in z odločnim "NE" uprli krivici, podložništvu, sili in vojni.

S tem krajem povezani so nekatere in nekateri vidni uporniki koroških Slovencev: Karel Prušnik-Gašper, Helena Kuhar-Jelka, Mihael Haderlap-Drago. Težko bo najti kraja v Avstriji, ki bi prikazal na literarnem in tudi avtobiografskem področju toliko usod in tragike za časa nacističnega terorja, kot je Lepena in sosednje grape.

V okolici le nekaj sto metrov Pečnikovega travnika izhaja dober ducat najpomembnejših literarnih in avtobiografskih pričevanj preganjanja in upora na Koroškem.

Literatura

Karl Prušnik-Gašper: *Gemsens auf der Lawine. Der Kärntner Partisanenkampf*. Deutsch von Avguštin Malle, Florjan Lipuš, Gerri Musger. Klagenfurt, Ljubljana: Drava und Delavska enotnost 1980 (slowenische Erstausgabe 1958; deutschsprachige Neuauflage: Wieser 2015).

Valentin Polanšek: *Bratovska jesen* [Bruderherbst] Roman. 2 Bde. Klagenfurt: Drava, 1981/1982 und *Križ s križi*. [Das Kreuz mit den Kreuzen] Roman. Klagenfurt: Mohorjeva, 1981.

Peter Handke: *Vorbemerkung*. In: Gustav Januš: *Gedichte 1962-1983*. Frankfurt/M.: Suhrkamp 1983 (=BS 820), S. 7-9 (Hinweis auf Katarina Miklav).

Helena Kuchar: *Jelka. Aus dem Leben einer Kärntner Partisanin*. Hg. von Thomas Busch und Brigitte Windhab nach Tonbandaufzeichnungen von Helena Kuchar. Basel: A.P.I. 1984 (mehrere Auflagen bei Drava, Klagenfurt; Neuauflage Drava 2022).

Anton Haderlap: *Graparji. So haben wir gelebt. Erinnerungen eines Kärntner Slowenen an Frieden und Krieg*. Deutsch von Metka Wakounig und Klaus Amann. Klagenfurt: Drava 2008 (slowenische Erstausgabe: 2007; Neuauflage Drava 2022).

Maja Haderlap: *Engel des Vergessens*. Göttingen: Wallstein 2011.

Marija Prušnik: „Dopade se mi tukaj prav nič“: *Dnevnik iz Frauenaauracha* [„Da g'fällt mir überhaupt nix“. Tagebuch aus Frauenaaurach]. Klagenfurt: Drava 2016.

*

Peter Handke: *Immer noch Sturm*. Berlin: Suhrkamp 2010 (Peter Handke bezieht sich in seinem Stück immer wieder auf die Bücher von Karel Prušnik – Gašper, Helena Kuhar – Jelka und Anton Haderlap).